

Золотий горнець (скорочено)

Ернст Теодор Амадей Гофман

Ернст Теодор Амадей Гофман

Золотий горнець

Казка з нових часів

Вігілія – нічна сторожа у стародавньому Римі. Тут "нічне безсоння". Гофман так виокремлює розділи повісті (примітка перекладача Сидора Сакидона)

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ВІГІЛІЯ ПЕРША. ЛИХІ ПРИГОДИ СТУДЕНТА АНЗЕЛЬМА. ЛІКУВАЛЬНИЙ ТЮТЮН ПРОРЕКТОРА ПАУЛЬМАНА І ЗЛОТИСТО-ЗЕЛЕНІ ЗМІЙКИ

Годині о третій пополудні через Чорну браму в Дрездені біг студент Анзельм і з поквапу втрапив просто в кошик з яблуками та пиріжками старої огидної перекупки. Стара та її кумасі накинулись на хлопця, тож він мусив віддати їй свого не дуже повного гаманця. Анзельм побіг, але стара відьма кинула йому вслід: "А, тікаєш, чортів сину, скоро в плящі згорбиш спину!" Перехожі, які сміялися з цього випадку, раптово затихли. Анзельм відчув якийсь мимовільний жах і ще дужче заквапився, щоб утекти.

Студент дістався до входу в Лінкові купальні. Було свято Вознесіння, і святково вбрані люди йшли туди повеселитися. Та Анзельм уже не мав грошей, про всі вимріяні втіхи годі було й думати. Хлопець звернув на зовсім безлюдну дорогу вздовж Ельби і там сів собі на моріжку, набивши люльку лікувальним тютюном, що його дістав у подарунок від свого приятеля проректора Паульмана.

Перед студентом хлюпотіли й шуміли хвилі Ельби, за нею здійснювався славний Дрезден і зубчасті гори Богемії. Хлопець почав згадувати усі свої невдачі: ніколи не попадав у бобові королі, ніколи не вгадував, чи т чи лишка, його бутерброд падав на землю завжди намащеним боком, ставши студентом, він все одно лишився невдахою, одягнувши чистий одяг, він завжди відразу бруднив його чи дер, капелюх завжди падав припоклоні, а сам студент часто падав просто так. Анзельм мріяв дістати посаду таємного секретаря, але його заступники стали його ворогами, бо студент опозорився перед ними. Проректор Паульман пообіцяв йому писарську посаду, але хлопець уже й не надіявся на те.

Раптом біля куща бузини, де він присів, хлопець почув дивний шелест і цвіркотіння. Анзельм подумав, що це вечірній вітрець, та над його головою ніби задзвонили кристалеві дзвіночки. Він глянув догори й побачив, як три змійки, виблискуючи зеленавим золотом, обвилися навколо віття і простягали свої голівки до вечірнього

сонця. Анзельм побачив, що одна змійка простягла голівку до нього. Хлопця просто захопили чудові сині очі, що з невимовною тугою дивилися на нього. І що більше поринав Анзельм у погляд чудесних очей, то гарячіша ставала його туга, палкіша жага. Та тільки сонце зайшло, як змійки зникли у річці Ельбі.

ВІГІЛІЯ ДРУГА. ЯК СТУДЕНТА АНЗЕЛЬМА ВВАЖАЛИ ЗА П'ЯНОГО Й НАВІЖЕНОГО. ПРОГУЛЯНКА ПО ЕЛЬБІ. БРАВУРНА АРІЯ КАПЕЛЬМЕЙСТЕРА ГРАУНА. ШЛУНКОВИЙ ЛІКЕР КОНРАДІ І БРОНЗОВА ПЕРЕКУПКА

Анзельм обійняв бузиновий стовбур і, звертаючись до віття та листя, безперестанку вигукував: "О, хоч раз іще блисність і засяйте мені, любі золоті змійки, хоч раз іще дайте почути ваші кришталеві голосочки!" Люди, які проходили поруч, думали, що він несповна розуму. А якийсь чоловік подумав, що хлопець п'яний, тому порадив йти додому і гарненько виспатися. Анзельм образився, що його, кандидата богослов'я, вважали за п'яного.

Хлопця побачили проректор Паульман з обома дочками і з реєстратором Гербрандом. Вони запросили його прогулятися Ельбою на човні. Анзельм залюбки прийняв запрошення. Коли вони перепливали річку, хлопцю здалося, що у воді пливуть золоті змійки. Його знов охопила невимовна туга і палка жага. Він заволав про любі, кохані сині очі. "Ви збожеволіли, добродію, чи що?" – гукнув весляр. Реєстратор Гербранд шепнув щось на вухо проректорові Паульману, той щось відповів, але студент Анзельм почув дише слова: "Таких нападів ще не було". Зараз же після того проректор Паульман підвівся, пересів ближче до Анзельма і спитав, як він себе почуває. Анзельм мало не знепритомнів, бо душа його збурилась від шаленого роздвоєння. Він тепер ясно побачив, що примарне світло золотих змійок – не що інше, як відбиток у річці феєрверка з Антонського саду.

Студент признався, що з ним трапилися дивні речі під бузиною, та Паульман почав його картати, говорячи, що вважав його за солідного юнака, а він – божевільний або дурний. Тоді старша Паульманова донька Вероніка, квітуча дівчина років шістнадцяти, припустила, що хлопець просто заснув під бузиною, і йому привиділась та вся нісенітниця. Гербранд підтвердив ці слова, сказавши, що й сам впав колись в такий собі мрійливий сон. Анзельму було приємно, що його вирятували з прикрого становища і тепер не вважатимуть за п'яного чи божевільного. І він уперше, як йому здалося, помітив, що у Вероніки прекрасні сині очі, і навіть не згадав уже про ті чудові оченята, які бачив у бузині.

Студент забув пригоду під бузиновим кущем, і взяв за руку Вероніку, допомагаючи їй вийти з човна. Він провів її додому, а проректор Паульман знову відчув до нього симпатію і попросив вибачення за суворі слова, сказані раніше.

Анзельм тепер і сам не знав, чи він був п'яний, причинний, а чи, може, хворий. Чим більше щастило йому виявити грічності до гарненької Вероніки, тим веселіше він себе почував. Після вечері вони грали, а Вероніка співала. Гербранд сказав, що її голосок – справжній кришталевий дзвіночок. І тут Анзельм заперечив – кришталеві дзвіночки дзвенять у бузиновому кущі. Проректор Паульман подивився на нього похмуро.

Пізніше реєстратор Гербранд сказав хлопцеві, що має для нього роботу: один старий, хімік і архіварус Ліндгорст, хоче, щоб хтось переписав йому старовинні рідкісні манускрипти. Старий плататиме по талюру за кожний день праці та обіцяє ще й гарний подарунок, якщо праця буде щасливо закінчена. Працювати треба щодня від дванадцятої до шостої. Від третьої до четвертої – обід і відпочинок.

Анзельм широко зрадів з пропозиції реєстратора Гербранда. Ніхто так чисто не писав і не малював, як він. Хлопець пообіцяв завтра ж таки піти до архіваріуса.

Рано-вранці другого дня він зібрав свої олівці, пера, туш, свої каліграфічні праці й малюнки, щоб показати їх архіваріусові на доказ, що може виконати його роботу. Дорогою до старого студент зайшов до крамниці і випив одну... а може, й дві чарочки найкращого шлункового лікеру. Під дверима архіваруса він побачив великий молоток у вигляді бронзового обличчя і уже хотів постукати, коли обличчя засвітилось гидким синім світлом і нагадало перекупку з-під Чорної брами. Злякано відсахнувся Анзельм назад і хотів схопитися за одвірок, але вхопився за шнурок дзвінка, який гучно задзеленчав. Анзельма охопив жах, різкий біль спинив йому пульс. Хлопець знепритомнів, а коли знову прийшов до пам'яті, то лежав на своїй убогій постелі, а перед ним стояв проректор Паульман і питав, що це за коники він викидає.

ВІГІЛІЯ ТРЕТЯ. ВІДОМОСТІ ПРО РОДИНУ АРХІВАРІУСА ЛІНДГОРСТА. СИНІ ОЧІ ВЕРОНІКИ. РЕЄСТРАТОР ГЕРБРАНД

Архіварус Ліндгорст розповідав історію. Ось яку.

Дух споглянув на воду, і тоді вона зануртувала. Наче горді переможці, підняли гранітні скелі вгору свої голови, захищаючи долину, поки сонце не прийняло її в своє материнське лоно й не огорнуло палким промінням. Тоді прокинулись із глибокого сну тисячі зародків, що дрімали під пустельним піском, і простягли свої зелені листочки й стебла до матиного обличчя. Але посеред долини височів чорний пагорок, що здіймався й опускався. Із безодні виривалися випари, які злісно намагались огорнути материне обличчя. А вона викликала буревія, що пройшов поміж них, руйнуючи все. І коли чистий промінь знову торкнувся чорного пагорка, він, сповнений захвату, випустив чудову вогненну Лілею. Тоді з'явилося у долині блискуче світло – це був юнак Фосфор. Його зустріла вогненна Лілея і почала благати: "Будь моїм вічно". Сказав тоді юнак Фосфор: "Я хочу бути твоїм, прекрасна квітко, але тоді тобі доведеться покинути батька й матір, доведеться забути своїх друзів... Пристрасть, буде тільки тебе мучити й мордувати. Ти загинеш, щоб відродитися в новому образі". Фосфор поцілував її, і вона спалахнула полум'ям, з якого вийшла інша істота, що полинула в безмежні простори. Фосфор оплакував утрату коханої. Одна зі скель відкрила своє лоно, і звідти вилетів чорний дракон, який схопив істоту, яка виникла з Лілеї, поніс її на пагорок і обійняв своїми крильми. З неї знов стала Лілея. Юнак одягнувся в блискучий обладунок і став на поєдинок з драконом. Лілея була звільнена. Юнак Фосфор обійняв Лілею, повний палкої жаги небесного кохання, і всі квітки і високі гранітні скелі почали славити її радісним співом як королеву долини.

Реєстратор Гербранд сказав, що ця розповідь якась неправдива. Тоді Ліндгорст

сказав, що він сам з тієї долини, і вогненна Лілея – його пра-пра-пра-прабабуся, а тому він, власне кажучи, – принц. Також він сказав, що його брат – дракон, який живе в кипарисовім гаю біля самого Туніса і стереже там славнозвісний містичний карбункул.

Всі присутні зареготали, але студентові Анзельму стало якось моторошно. Після лихого пригоди перед домом архіваріуса Ліндгорста Анзельм ніяк не зважувався навідатися туди вдруге. Тоді його врятував проректор Паульман, який побачив його неприємного на сходах.

Хоч як переконували Анзельма проректор Паульман та реєстратор Гербранд, що то була просто перекупка, все марно, і навіть синьоока Вероніка не спромоглася розвіяти глибоку задуму, в яку він поринув. Його й справді вважали тепер за причинного й почали шукати засобів, як би його розважити. На думку реєстратора Гербранда, йому ніщо б так не допомогло, як копіювання манускриптів Ліндгорста. Треба було тільки якось познайомити його з архіваріусом. Тож вони відправилися у відому кав'ярню, яку відвідував Ліндгорст.

І коли архіваріус Ліндгорст, із капелюхом і паличкою в руці, хотів уже вийти з кав'ярні, реєстратор Гербранд швидко схопив студента Анзельма за руку і, заступаючи дорогу архіваріусові, представив хлопця. Архіваріус сказав, що радий і пішов геть. Гербранд і Анзельм не знали, що робити, але відвідувачі кав'ярні сказали, що Ліндгорст був сьогодні не в гуморі. Студент подумав, що архіварус насправді гарний чоловік, і треба йти до нього завтра, навіть якщо знову перешкоджатимуть бронзові баби з яблуками.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ВІГІЛІЯ ЧЕТВЕРТА. МЕЛАНХОЛІЯ СТУДЕНТА АНЗЕЛЬМА. СМАРАГДОВЕ ЛЮСТРО. ЯК АРХІВАРІУС ЛІНДГОРСТ ПОЛЕТІВ ШУЛІКОЮ, А СТУДЕНТ АНЗЕЛЬМ НІКОГО НЕ ЗУСТРІВ

Студент Анзельм від того вечора, коли побачив архіваріуса Ліндгорста, впав у якусь мрійну задуму, що робила його нечутливим до всіх зовнішніх дотиків звичайного життя. Він почував тугу і скорботу. Найкраще бувало йому тоді, коли він на самоті блукав луками та лісами. Одного разу, коли Анзельм проходив повз той незвичайний кущ бузини, він побачив, що чудесні блакитні очі належать Золотисто-зеленій Змійці. Хлопець обійняв бузиновий кущ і попросив змійку з'явитися ще хоч раз, бо він кохає її. Але всюди було тихо й глухо.

Тепер щовечора студент ходив до бузинового куща і волав найжаліснішим голосом до віття й листя, кликав свою кохану Золотисто-зелену Змійку. І ось одного разу, коли він отак виливав свої жалі, перед ним з'явився архіварус Ліндгорст. Він питав студента, чому той не прийшов до нього розпочати роботу. Набравшись відваги, Анзельм розповів про всі ті дивні події, що сталися з ним. Архіварус сказав, що три змійки – це його доньки, і студент закохався в блакитні очі наймолодшої, Серпентини. Ліндгорст не дав йому щось відповісти, а швидко зняв рукавичку з лівої руки і показав студентові

перстень з каменем. Анзельм глянув і побачив трьох золотисто-зелених зміюк. Сині очі однієї змійки промовили: "Чи знаєш же ти мене? Чи віриш мені, Анзельме? Тільки в вірі - кохання; чи зможеш ти кохати?" "О Серпентино, Серпентино!" - вигукнув Анзельм, але архіваріус натягнув на пальці рукавичку.

Архіваріус сказав хлопцеві приходити, тоді він частіше бачитиме зміюку. А щоб перекупка-відьма не перешкоджала йому прийти, архіваріус дав Анзельму невеличку пляшечку з золотисто-жовтою рідиною, яку треба розбризкувати. Ліндгорст швидко відійшов, а хлопцеві здалося, що старий перетворився на шуліку і полетів.

ВІГІЛІЯ П'ЯТА. ПАНІ РАДНИЦЯ. CICERO, "DE OFFICIIS". МАВПИ ТА ІНША СВОЛОТА. СТАРА ЛІЗА. РІВНОДЕННЯ

Паульман вважав, що Анзельмові вже ніщо в світі не допоможе, хоч у нього найкращі успіхи в науках. Та реєстратор Гербранд сказав на це, що треба почекати, бо Анзельм - химерний суб'єкт, але з нього ще будуть люди: або таємний секретар, або навіть і радник. Вероніка, почувши, що хлопець може стати радником, задумалася, чи прихильний він до неї. Дівчина цілком поринула, як полюбляють молоді дівчата, в солодкі мрії про веселе майбутнє. Вона вже уявляла, що Анзельм радник і дарує їй модні сережки. Та раптом проректор Паульман, який саме сидів, заглибившись у Cicero, "De officiis", спитав дочку, що з нею таке. Він боявся, щоб з нею не сталося такого, як з Анзельмом.

Тієї миті до кімнати зайшов студент Анзельм, що, проти свого звичаю, не з'являвся вже кілька днів, і Вероніка злякано й здивовано помітила, що він таки й справді геть змінився. З якоюсь певністю, що раніш анітрохи не була йому властива, говорив він про зовсім інший напрямок свого життя, який став йому аж тепер ясний, про чудові обрії, не кожному приступні, що відкривалися перед ним. Паульман, згадавши таємничі натяки реєстратора Гербранда, був просто ошелешений і щойно спромігся на якесь слово, як студент елегантно й спритно поцілував руку Вероніці й побіг униз сходами.

Вероніка думала, що він справді любить її, а проте їй усе здавалось, ніби поміж приємними сценами з майбутнього домашнього життя пані раднички прозирає якийсь ворожий привид, який глузливо сміявся й казав: "Анзельм ніколи не буде радником і твоїм чоловіком".

Коли до дівчини в гості прийшли панночки Остер і вона розповіла їм про свої страхи, то отримала пораду звернутися до ворожки. Вона довідалася, що стару звать Рауер, що живе вона на безлюдній вулиці біля Озірної брами, вдома буває тільки у вівторок, середу та п'ятницю з сьомої вечора аж до ранку, поки зійде сонце, і любить, щоб до неї приходили самі. Була якраз серeda, і Вероніка вирішила навідатися до старої під тим приводом, що проведжатиме панночок Остер додому. Так вона й зробила.

Прийшовши до старої, Вероніка побачила високу, кощаву жінку з беззубим ротом, з гострою бородою, з горбатим носом. На лівій щоці потворного обличчя до самого носа червоніли дві великі плями-опалини. У кімнаті стояв гармидер, усе скавчало, нявчало, пищало, вило. Стара гримнула кулаком по столу і крикнула: "Ану, цить, сволото!" Мавпа, заверещавши, стрибнула на бантину, морські свинки втекли під піч, ворон

пурхнув на кругле люстро, тільки чорний кіт спокійно сидів у великому кріслі.

Вероніку знов охоплював жах, але стара сказала, що знає, чому вона прийшла: довідатись, чи Анзельм одружиться з нею, коли стане радником. Спершу жінка просила Вероніку одцуратися Анзельма, бо то погана людина, бо він потоптав яблучка, бо він любить Золотисто-зелену Змійку, ніколи не буде радником, бо став на службу до саламандрів. Вероніка хотіла піти, але стара впала їй до ніг і сказала, що вона колись була її нянькою, що вона – старі Ліза. Вероніка насилу повірила своїм очам, бо впізнала її, хоч, звичайно, старість змінила колишню няньку, яка вже багато років тому зникла з дому проректора Паульмана.

Стара говорила, що Анзельм наробив їй багато шкоди, хоч і ненароком. Він попав до рук архіваріуса Ліндгорста, а той хоче одружити його зі своєю донькою. Архіваріус – її найзапекліший ворог. Він чаклун, але ж і вона чаклунка, ось воно що! Ліза сказала, що має спосіб вилікувати Анзельма від безглузлого кохання до Зеленої Змійки і привести його, вже поважним радником, у обійми Вероніки. Та для цього дівчині треба прийти у північ рівнодення до неї, а потім піти на роздоріжжя і зробити, що треба.

Вероніка поспішила додому, твердо вирішивши не прогаяти рівнодення.

ВІГІЛІЯ ШОСТА. САД АРХІВАРІУСА ЛІНДГОРСТА З ПТАХАМИ-ПЕРЕСМІШНИКАМИ. ЗОЛОТИЙ ГОРНЕЦЬ. АНГЛІЙСЬКИЙ КУРСИВ. ПАСКУДНІ КРИВУЛЬКИ. КНЯЗЬ ДУХІВ

Анзельм уже думав, що усі його видіння через міцний шлунковий лікер, якого він трохи забагато хильнув у мосє Конраді. Тому сьогодні перед дорогою до архіваріуса він вирішив не пити.

Отож Анзельм склав свої малюнки та каліграфічні взірці, туш та пера, прихопив пляшечку з жовтою рідиною, яку дав йому архіваріус, і рушив. Хлопець надіявся побачити там і свою кохану Серпантину. Йому здавалося, що кохання Серпентини може бути ціною за його копіювання Ліндгорстових манускриптів.

Біля дверей Анзельм бризнув рідиною у фатальну пику, і вмить усе згладилось і сплющилось у блискучий круглий молоток. Двері відчинились, хлопець пішов чудесними сходами нагору. У передпокої він нерішуче зупинився, бо не знав, у котрі з багатьох чудових дверей треба постукати. Аж ось вийшов архіваріус Ліндгорст. Вони ввійшли до чудесної оранжереї. Магічне сліпуче світло лилося скрізь, але не видно було жодного вікна. Коли студент Анзельм придивився до дерев та кущів, він побачив неначе довгі алеї. В глибокій темряві густих кипарисів білили мармурові басейни, а з них підносились дивні статуї; чудні голоси шепотіли, гомоніли в тому дивовижному лісі, всюди струмували прекрасні пахощі. Архіваріус зник, і Анзельм побачив перед собою велетенський кущ вогненних лілей. Хлопець стояв, немов зачарований. Аж раптом навколо щось захихотіло, засміялося і тоненькі голоски почали дражнити і висміювати його. Студент лише тепер помітив, що навкруги літають різні барвисті птахи і страшенно сміються та кепкують із нього. Тієї миті вогненний кущ лілей рушив до нього, і він побачив, що то архіваріус Ліндгорст.

Ще через багато дивно прибраних покоїв пройшов архіваріус так швидко, що

студент ледве встигав за ним. Нарешті вони прийшли до великої кімнати. Посеред кімнати, на трьох єгипетських левах, вилитих із темної бронзи, лежала порфірова плита, а на ній стояв простий золотий горнець, від якого Анзельм не міг одвести погляду. Здавалося, ніби в тисячах миготливих відблисків на гладенькому полірованому золоті мерехтіли різні постаті, іноді він бачив і самого себе з тужно простягненими руками коло бузини. Серпентина вилася вгору і вниз, дивлячись на нього чудесними очима. Анзельм нетямився з божевільного захвату. Хлопець покликав Серпентину, а Ліндгорст сказав, що його дочка ген аж на другій половині дому, в своїй кімнаті, і тепер саме в неї година музики.

Потім вони прийшли до просторої, звичайної бібліотеки. Посередині стояв великий письмовий стіл, а перед ним м'яке крісло. Тут мав працювати Анзельм. Він показав архіварусу свої писання, та вони чомусь прибрали найжалюгідніший вигляд. Це були якісь гачки без правильного натиску, без жодної пропорції між великими й малими літерами, а як де й траплявся вдалий рядок, то він був зіпсований ганебними кривульками.

Архіваріус Ліндгорст дав студенту якусь рідку чорну суміш, що дуже своєрідно пахла, тонко загострені, дивного кольору пера та аркуш надзвичайно білого й гладенького паперу, а потім уже вийняв із замкнутої шафи арабський манускрипт. Коли Анзельм сів за роботу, старий вийшов із кімнати. Анзельму було легко працювати. Коли вибило третю годину, архіваріус покликав його до сусідньої кімнати на смачний обід. Після обіду студенту працювалося ще легше і краще. Він наче чув слова змійки, яка говорила, що є поруч і допомагає йому. Так він працював і далі, оточений лагідними, втішними звуками, немов солодким ніжним подихом, поки не вибило шосту годину і поки архіваріус Ліндгорст не ввійшов до кімнати.

Очі, що раніше променились іскристим вогнем, тепер дивилися на Анзельма невимовне лагідно. Старий сказав, що Серпентина кохає хлопця, і чудесна доля, фатальні нитки якої прядуть ворожі сили, здійсняться, коли вона буде його і коли хлопець, як належний посаг, отримає золотий горнець. Але тільки боротьба дасть йому щастя у вищому житті. Ворожі стихії нападуть на нього, і лише внутрішня сила, зможе врятувати його від ганьби й загибелі. Архіварус просив хлопця бути вірним, тій, що кохає його, і він побачить прекрасні дива золотого горнця, і стане щасливий назавжди.

Вийшовши увечері з будинку, студент Анзельм знайшов блискучий таляр у кишені, але нітрішечки не втішився. Він подумав, що краще загине, аніж зречеться Серпентини.

ВІГІЛІЯ СЬОМА. ЯК ПРОРЕКТОР ПАУЛЬМАН ВИБИВ ПОПІЛ З ЛЮЛЬКИ ТА Й ПІШОВ СПАТИ. РЕМБРАНДТ І ПЕКЕЛЬНИЙ БРЕЙГЕЛЬ. ЧАРІВНЕ ЛЮСТЕРКО І РЕЦЕПТ ЛІКАРЯ ЕКШТАЙНА ПРОТИ НЕВІДОМОЇ ХВОРОБИ

Проректор Паульман вибив попіл з люльки і сказав, що вже час йти спати. "Звичайно", - промовила Вероніка, стурбована тим, що батько довго засидівся. І щойно проректор пішов, як Вероніка вислизнула з дому. Вероніка твердо вирішила витримати пригоду в рівнодення, хоча б їй навіть загрожувала небезпека й тисячі прикрощів

удома. Незважаючи на бурю, що лютувала надворі, дівчина прийшла до старої. Відьма доручила дівчині нести важкого кошика, а сама взяла казан, триногу й лопату. Коли вони вийшли в поле, дощ уже перестав, але буря лютувала ще сильніше. В повітрі вили тисячі голосів.

Коли вони прийшли, стара розпалила вогнище і повісила на триногу казан, у якому почала варити якісь дивовижні речі: чи то квіти, чи метал, чи зілля, чи що живе, годі було розпізнати. Вероніці наказала пильно дивитися в казан і всі свої думки скерувати на Анзельма. Тоді знов кинула в казан якогось блискучого металу, пасмо Веронічиного волосся і невеличкого персня, якого дівчина довго носила. Водночас стара моторошним голосом вигукувала щось незрозуміле, а кіт безперестанку кружляв довкола. Якби хтось опинився тоді, 23 вересня, у полі, то побачив би біля вогнища струнку милу дівчину, що в білій нічній сорочці стоїть навколішки біля казана. Буря розплела їй довгі каштанові коси, і вони розвіваються на вітрі. Вона піднесла вгору руки, немовби в благанні до ангелів-хранителів. Напроти неї сидить навпочіпки довготелеса, худа, мідяно-жовта жінка з гострим горбатим носом і блискучими очима. Мішаючи пекельне вариво, вона регоче і кричить хрипким голосом. Така жива картина гідна пензля Рембрандта або Пекельного Брейгеля.

Коли чари дійшли до кінця, стара відкрила в казані кран, і розтоплений метал полився в маленьку форму, яку вона підставила. Чаклунка схопилася з місця, завищала: "Ділові кінець! Дякую тобі, мій молодчику! Добре стояв на варті. Гей, гей! Він іде! Загризи його! Загризи!" І раптом у повітрі почувся могутній шум, і пролунав жахливий голос: "Гей, гей! Сволото! Ану геть звідсіль у болото!"

Стара, виючи, беркицьнулась на землю, а Вероніка впала непритомна. Коли вона знову прийшла до пам'яті, був уже білий день, вона лежала в постелі, а її сестра Франя стояла і питала, що сталося, бо Вероніка лежала, немов у гарячці, тож батько пішов по лікаря.

Вероніка подумала, що в неї був просто жахливий сон. Та Франя принесла мокрий плащ сестри, вважаючи, що це буря вночі розчинила вікно, і дощ замочив плащ. Вероніка усвідомила, що то не сон її мучив. Вона натягла на себе покривало і враз відчула на грудях щось тверде. Коли Франя вийшла з плащем, Вероніка вийняла його і побачила маленьке люстерко. Анзельм не виходив у неї з голови, і, коли вона всі свої думки скерувала на нього, він приязно усміхнувся до неї з люстерка. Він сидів у якійсь високій, дивно прибраній кімнаті й старанно писав.

Проректор Паульман привів до дочки лікаря Екштайна. Лікар підійшов до ліжка, спробував пульс хворої і написав рецепта, сказавши лиш: "Гай, гай!". З таких висновків лікаря проректор Паульман ніяк не міг зрозуміти, на що ж, власне, хвора Вероніка.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ВІГІЛІЯ ВОСЬМА. БІБЛІОТЕКА НА ПАЛЬМАХ. ДОЛЯ ОДНОГО НЕЩАСНОГО САЛАМАНДРА. ЯК ЧОРНЕ ПЕРО ЗАЛИЦЯЛОСЬ ДО РЕДЬКИ, А РЕЄСТРАТОР

ГЕРБРАНД ДУЖЕ ВПИВСЯ

Студент Анзельм уже кілька днів працював у архіваріуса Ліндгорста, і ті години праці були для нього найщасливіші в житті. Всі злигодні, всі дрібні турботи його мізерного існування вилетіли в нього з серця і з голови. Списування йшло дуже швидко, бо йому дедалі більше здавалося, ніби він списує на пергамент уже давно знайомі знаки і що навіть не треба дивитися в першотвір, щоб відтворити все якнайточніше. Крім обіднього часу, архіваріус Ліндгорст приходив рідко, але завжди з'являвся саме тієї миті, коли Анзельм кінчав останній знак рукопису, і давав йому другий.

Одного дня Ліндгорст повів Анзельма садом. Замість квітів студент бачив тепер багато метеликів. Птахи-пересмішники, що першого разу так сміялися і глузували з нього, знову пурхали навколо і безперестанку кричали тонкими голосами, щоб хлопець не квапився і не задирав носа, бо впаде.

Вони зайшли до лазурово-блакитної кімнати, посередині стояв накритий фіалковим оксамитом стіл, на якому лежало відоме вже Анзельмові письмове приладдя, а до столу присунуте було таким же оксамитом оббите крісло. Архіварус сказав, що хлопець працюватиме тут, але треба писати якомога уважніше і обережніше; одна фальшива рисочка чи чорнильна ляпка на першотворі призведе до нещастя.

Анзельм помітив, що в золотих стовбурах пальм стриміли маленькі смарагдово-зелені листки. Архіваріус узяв один такий листок, і виявилось, що то, власне, був сувій пергаменту. Ліндгорст поліз на пальму і зник угорі, в зеленому листі, а хлопець почав студіювати незнайомі знаки пергаментного сувою.

Хлопець переписував, як раптом зрозумів написане: "Про одруження Саламандра з Зеленою Змійкою". Нараз з пальми почала спускатися Зелена Змійка. Це була прегарна дівчина з синіми очима. Вона сіла біля Анзельма на те саме крісло, обняла його і пригорнула до себе так, що він відчув подих з її вуст, електричну теплоту її тіла. Дівчина сказала, що скоро вони будуть разом, а прийшла вона, щоб щиро розповісти все, що він повинен знати, без чого не збагне до кінця її батька.

Дівчина розповіла, що її батько походить із чудесного роду Саламандрів. В прадавні часи панував у чарівній країні Атлантиді могутній князь духів Фосфор. Одного разу Саламандр, якого князь любив найдужче (це був її батько), йшов розкішним садом і побачив Лілею. Зворушена його палким диханням, Лілея розкрила своє листя, і він побачив її дочку, Зелену Змійку. Саламандр закохався і Зелену Змійку, викрав її у Лілеї і приніс в Фосфорів палац. Саламандр почав благати Фосфора поєднати його з коханою. Фосфор сказав, що Лілея була колись його коханою, але іскра, що він заронив у неї, загрожувала їй згубою, і тільки перемога над чорним драконом, якого тепер земні духи тримають у кайданах, зберегла Лілею, а її листя замкнуло в собі іскру. І якщо Саламандр обніме Зелену Змійку, то жар його згубить її тіло, і нова істота, швидко зародившись, так само швидко і зникне від нього. Та Саламандр не зважив на оберегу, він схопив Зелену Змійку в обійми, вона розсипалась на попіл, і крилата істота, народжена з того попелу, відлітаючи, зашуміла в повітрі. Саламандр знавіснів і

спустошив сад. Розгніваний князь духів схопив Саламандра й сказав, що спускає його до земних духів, хай вони дражнять його, глузують з нього, аж поки вогненна матерія загориться знов і вирветься з землі з ним вже як з новим створінням. Бідолашний Саламандр погас і впав додолу. Коли це виступив наперед старий Мимра, що був у Фосфора садівником. Йому було шкода саду, але він став на захист Саламандра. Князь духів промовив, що вогонь Саламандра знов загориться в часи лихоліття, та доросте він тільки до людини і як людина мусить увійти в нужденне людське життя і терпіти всі його злигодні. Але в нього залишаться не тільки самі спогади про його первісне життя, він знов житиме в священній гармонії з цілою природою, збагне її чудеса, і міць споріднених із ним духів стане до його послуг. У кущі лілей він знов віднайде Зелену Змійку і від поєднання з нею матиме три доньки. Якщо знайдеться тоді в ті злиденні жалюгідні часи внутрішнього занепаду юнак, який учує їхній спів, і коли Змійка, глянувши на нього своїми прекрасними очима, заронить у ньому мрію про чудесну далеку країну, якщо з коханням до Змійки спалахне в ньому жива, гаряча віра в дива природи, то Змійка буде його. Але Саламандр зможе скинути свій важкий тягар і приєднатися до своїх братів не раніше, ніж знайдуться три таких юнаки, що одружаться з трьома його доньками!

Садівник зробив тим трьом донькам подарунок. Кожна отримала горнець із найкращого металу. З середини горнця під час заручин мала вирости вогненна лілея, вічний цвіт якої солодкими пахощами обвіватиме вірного юнака. І як тільки він зрозуміє її мову, збагне дива їхнього царства, то й сам із коханою переселиться в Атлантиду.

Ось таку історію розповіла дівчина Анзельму. Вона висловила надію, що прекрасна Лілея розквітне в золотому горнці, і вони житимуть в Атлантиді. Та дівчина розповіла, що чорний дракон звільнився з пут і зашумів крильми в повітрі. Щоправда, Фосфорові пощастило його знов закути в кайдани, але з чорного пір'я, що в боротьбі посипалося з нього на землю, вирости ворожі духи, які всюди стають проти саламандрів. От і та стара відьма, якої хлопцеві треба стерегтися.

На прощання дівчина поцілувала Анзельма і зникла. Вибило шосту, і хлопець згадав, що нічого не написав. Та диво: копія таємничого манускрипта була щасливо закінчена, а пильніше вдивившись до неї, він переконався, що це і є розповідь Серпентини про свого батька. Аж ось увійшов архіваріус. Він дав хлопцеві таляр, і вони пішли до Лійкових купалень. Там вони зустріли зустріли реєстратора Гербранда, і він теж радо приєднався до них. Коли Гербранд пожалкував, що не взяв кресала, архіваріус Ліндгорст ляснув пальцями, з них посипалися великі іскри, і всі троє швидко запалили люльки. Гербранд вважав, що це хімічний фокус, але студент Анзельм згадав про Саламандра і здригнувся.

ВІГІЛІЯ ДЕВ'ЯТА. ЯК СТУДЕНТ АНЗЕЛЬМ ТРОХИ ПОРОЗУМНІШАВ. ТОВАРИСТВО П'Є ПУНШ. ЯК СТУДЕНТ АНЗЕЛЬМ НАЗВАВ ПРОРЕКТОРА ПАУЛЬМАНА ПУГАЧЕМ, А ТОЙ ДУЖЕ ОБРАЗИВСЯ. ЧОРНИЛЬНА ЛЯПКА І ЇЇ НАСЛІДКИ

Усі ті дивовижі, що траплялися щодня зі студентом Анзельмом, зовсім вибили його

із звичайної життєвої колії. А проте він мимохіть згадував іноді й про Вероніку. А іноді здавалось, ніби раптом на нього налітає якась чужа непоборна сила і тягне до забутої Вероніки. Саме вночі, після того, як Серпентина вперше з'явилася йому в образі прегарної дівчини, Вероніка з'явилась перед його очима яскравіше, ніж будь-коли. Вона була миліша, ніж будь-коли, і ніяк не сходила йому з думки. Вранці хлопець пішов на прогулянку до Пірнаської брами і зустрів проректора Паульмана. Анзельму довелося піти з ним додому і зустріти там Вероніку.

Дівчина була сама веселість, сама грація, і коли Паульман пішов до свого кабінету, вона зуміла різними жартами й хитрощами розворушити Анзельма. Хлопець побачив люстерко і заглянув у нього. Тоді Анзельмові здалося, ніби всередині у ньому почалась боротьба. Думки, образи з'являлися, знов зникали: архіваріус Ліндгорст... Серпентина... Зелена Змійка... Він збагнув, що завжди думав тільки про Вероніку. Дівчина спитала, чи він одружиться з нею, коли стане радником. "Неодмінно!" – відповів студент Анзельм.

Хлопець побачив, що запізнився до архіваруса, тож залишився на обід. Після обіду прийшов реєстратор Гербранд, який приніс пляшку араку, цитрину і цукор. Вероніка приготувала чудесний пунш, поналивала їм трунку, і між друзями зайшла щира, весела розмова. Та коли трунок зайшов студентові Анзельму в голову, він відчув, що мусить вірити в Серпентину. Анзельм легенько торкнувся руки Вероніки. "Серпентино, Вероніко!" – зітхнув він нишком і поринув у глибокі мрії. Хлопець почав розповідати, що архіваріус Ліндгорст – це, власне, Саламандр, який, розгнівавшись, геть спустошив сад Фосфора, князя духів, за те, що від нього втекла Зелена Змійка. Тому він тепер мусить бути королівським архіваріусом і нидіти отут, у Дрездені, зі своїми трьома доньками. Паульман спитав студента, навіщо він верзе дурниці. Реєстратор Гербранд сказав, що той архіваріус і справді-таки проклятий Саламандр, бо він пальцями креше вогонь. Коли Анзельм назвав проректора пугачем, чоловік сказав, що студент таки збожеволів. Зайшла мова про Лізу, тоді Анзельм сказав, що її батько – нікчемне драконове перо, а мати – погана редька. Вероніка скрикнула, що це паскудний наклеп. Всі почали сперечатися. Вони так репетували й ревіли, мов навіжені. Нараз відчинилися двері, все раптом стихло, і до кімнати ввійшов маленький чоловічок у сірому плащі. Він сказав студенту, що той не з'явився сьогодні до архіваріуса Ліндгорста, але просять з'явитися завтра вчасно. Коли дивний чоловік виходив, усі помітили, що то був сірий папуга.

Прощаючись з хлопцем, Вероніка поцілувала його. Тоді Анзельм сказав, що стане радником і одружиться з нею, а всієї тієї дурної маячні позбудеться.

І коли він наступного дня опівдні йшов садом архіваріуса Ліндгорста, то не міг надивуватися, як це йому спершу все тут здавалось таким дивним і чудовим. Архіваріус подивився на нього, якось дивно, іронічно посміхнувся і запитав, як вчора смакував пунш. Виявилось, що архіварус теж був вчора там: сидів у мисці, коли реєстратор Гербранд схопив її, щоб жбурнути об стелю, і Ліндгорст мусив швидше схватись у проректорову люльку.

Коли студент взявся за роботу, йому чомусь було важко: він побачив на

пергаментному сувої таку силу дивних рисок та закарлючок, що здалося, що все те майже неможливо скопіювати.

Під час роботи велика ляпка впала на розгорнутий першотвір. Зашипівши й засвистівши, з плями вилетіла синя блискавка і затріщала-зазміїлась по кімнаті до самої стелі. Тоді зі стін заklubочилась густа пара, листя почало шуміти, пара зайнялася і навколо Анзельма. Золоті стовбури пальм стали велетенськими зміями, що обкрутились лускатими тілами навколо Анзельма. Тіло хлопця зовсім залякло, і він знепритомнів, а коли знов опритомнів, то не міг навіть ворухнутись. Він сидів у міцно заткнутий кришталевій сулії на одній з полиць у бібліотеці архіваріуса Ліндгорста.

ВІГІЛІЯ ДЕСЯТА. СТРАЖДАННЯ СТУДЕНТА АНЗЕЛЬМА В СКЛЯНІЙ СУЛІЇ. ЩАСЛИВЕ ЖИТТЯ УЧНІВ ДУХОВНОЇ ШКОЛИ І ПРАКТИКАНТІВ. БИТВА В БІБЛІОТЕЦІ АРХІВАРІУСА ЛІНДГОРСТА. ПЕРЕМОГА САЛАМАНДРА І ЗВІЛЬНЕННЯ СТУДЕНТА АНЗЕЛЬМА

Таке покарання мав студент за велику ляпку. Він сидів у кришталевій сулії, не міг ворухнутися і кликав на допомогу Серпентину. Хлопець почав каятись, що вчинив проти коханої Серпентини такий злочин, що виплекав в собі ганебні сумніви, що втратив віру.

Раптом Анзельм помітив, що поряд із ним, на тій самій полиці, стояло ще п'ять сулій, в яких він побачив трьох учнів духовної школи і двох практикантів. Хлопці говорили, що їм зараз дуже добре, бо отримують таляри від божевільного архіваріуса за різні безглузді копії і гуляють, скільки хочеться. Анзельм запитав: "Хіба ж вам не видно, що ви всі вкупі і кожний зокрема сидите в скляних судіях і не можете навіть ворухнутись, а не те що кудись там ходити?" Тоді учні й практиканти голосно зареготали й закричали: "Студіозус з'їхав з глузду, він уявляє, що сидить у скляній сулії, а сам стоїть на Ельбському мості й дивиться просто в воду. Ходімо далі!"

Тоді повіяв і забринів по кімнаті Серпентинин голос: "Анзельме! Вір, кохай, надійся!" Тепер муки Анзельма ставали легшими. Він добре бачив, що Серпентина ще кохає його і лише завдяки їй він може витримати ув'язнення в склі. Та тут зі старої кавнички показалося зморщене обличчя старої відьми-перекупки з-під Чорної брами. Вона вишкірилась і пронизливо зареготала. Анзельм назвав її гидотною редькою і пообіцяв, що Саламандр переможе її. Стара пообіцяла, що допоможе йому вибратися з сулії, але він мусить одружитися з Веронікою. Студент сказав, що не підкориться їй, бо кохає Серпентину, і радником бути не хоче.

Тоді стара зареготала і скрикнула, що має багато іншої роботи. Вона скинула чорний плащ і гола, бридка, почала кружляти по кімнаті. Фоліанти падали додолу, а вона виривала з них пергаментні аркуші і надягала на тіло. Потім вона схопила золотий горнець. Хлопець напружив усю свою силу. Різкий дзенькіт розлігся по кімнаті. Архіваріус з'явився в дверях у своєму адамашковому халаті. Він почав боротьбу з відьмою. Лілеї з його халата летіли у відьму. Вона завилала з болю. Тим часом сірий папуга кинувся на відьминого кота в переміг його. Стара, сповнена люті й відчаю, кинула горнець назад себе, підскочила до архіваріуса і хотіла вчепитися в нього

пазурами, але архіваріус швидко зірвав свій халат і жбурнув його на стару. Звідти, де стара впала додолу під халатом, знявся густий чад. Архіваріус підняв халат – під ним лежала погана редька. Папуга взяв редьку в дзьоб і вилетів із нею у вікно. Потім архіваріус взяв золотий горнець і гукнув Серпентину.

Архіварус знову став князем духів і сказав студентові, що у зневірі винні ворожі стихії, а не Анзельм. Студент – не зрадник, тож буде вільний і щасливий. Скло, що ув'язнило Анзельма, розпалося, і він упав в обійми коханої, милої Серпентини.

ВІГІЛІЯ ОДИНАДЦЯТА. ПРОРЕКТОР ПАУЛЬМАН НЕЗАДОВОЛЕНИЙ ТИМ, ЩО В ЙОГО РОДИНІ ЗЧИНИЛАСЬ ТАКА СКАЖЕНИНА. ЯК РЕЄСТРАТОР ГЕРБРАНД СТАВ РАДНИКОМ І В НАЙЛЮТІШІЙ МОРОЗ ПРИЙШОВ У ЧЕРЕВИКАХ ТА ШОВКОВИХ ПАНЧОХАХ. ВЕРОНІЧИНЕ ПРИЗНАННЯ. ЗАРУЧИНИ БІЛЯ МИСКИ З ГАРЯЧИМ СУПОМ

Уранці другого дня проректор Паульман не міг зрозуміти, як вони могли вчора так впитися пуншем. Коли студент Анзельм вибіг учора звідти, проректор Паульман і реєстратор Гербранд лишились і, заточуючись, кружляли по кімнаті, мов навіжені, стукались головами, поки Франя не відпровадила тата спати, а реєстратор Гербранд впав на софу. Реєстратор вважав, що вони набралися того божевілля від Анзельма. Проректор вирішив, що більше не пустить у свою домівку студента.

Вероніка стала дуже задумлива, мовчазна, усміхалась тільки вряди-годи, і то якось дивно, а найбільше любила бути на самоті. Дівчина знала, що студент сидить замкнутий у скляну сулію. Батько покликав до дочки лікаря Екштайна, який знову сказав: "Гай, гай!", не приписав нічого і сказав, що треба лікувати нерви.

Минуло кілька місяців, як Анзельм зник, але і реєстратор Гербранд також не приходив до проректора, коли це раптом з'явився у новому модному вбранні, із великим букетом живих квітів у руці. Гербранд розповів, що стає радником і хотів розповісти про це ще тоді, коли вони пили пунш. Потім Гербранд попросив руки Вероніки. Проректор сказав, що нічого не має проти. Коли зайшла Вероніка радник Гербранд підійшов до неї, привітав з іменинами й віддав пахучий букет квітів і маленьку коробочку з сережками. Проректор Паульман поважним тоном сповістив її про підвищення їхнього приятеля і про його освідчення. Вероніка погодилася, а тоді зізналася, що кохала Анзельма, мусила вдатися по допомогу до старої Лізи, але тепер щиро кається і зрікається усіх сатанинських чарів. Проректор Паульман скрушно скрикнув, що дочка причинна, але радник Гербранд подумав, що дівчина просто багато нервувалася.

Через кілька тижнів по тому всі мрії пані радниці здійснилися.

ВІГІЛІЯ ДВНАДЦЯТА. ВІДОМОСТІ ПРО МАЄТОК, ЩО ЙОГО АНЗЕЛЬМ ДІСТАВ ВІД АРХІВАРІУСА ЛІНДГОРСТА ЯК ЗЯТЬ, І ПРО ТЕ, ЯК ВІН ЖИВЕ ТАМ ІЗ СЕРПЕНТИНОЮ. ЗАКІНЧЕННЯ.

Анзельм, з'єднавшись навіки з милою Серпентиною, оселився тепер у чудовому, таємничому царстві. Тепер Анзельм став поетом і живе з дружиною в Атлантиці. Архіваріус Ліндгорст запросив у гості автора цього твору і пригостив чарівним трунком.

Автор побачив дивну картину: Анзельм іде до храму, де його зустрічає прекрасна Серпентина, яка несе золотий горнець, із якого виросла пишна Лілея. Анзельм обіймає дівчину в запалі гарячого жадання. Лілея горить осяйним промінням над його головою. Скрізь стоїть веселий, радісний, метушливий гомін, всюди відбувається свято кохання!

Видиво, в якому Анзельм з'явився у своєму маєтку в Атлантиді, автор побачив завдяки Саламандровому мистецтву, і коли воно зникло, то автор знайшов усе це на столі чисто переписане і його ж власною рукою. Але тепер душу автора сповнив пекучий жаль. Архіварус підійшов до нього і сказав: "Чого ви побиваєтесь? Хіба ж ви самі не були щойно в Атлантиді і не маєте там принаймні гарненького хутірця як поетичного маєтку вашої душі? І взагалі хіба ж Анзельмове щастя – щось інше, як не життя в поезії, якій відкривається найглибша таємниця природи – священна єдність усіх речей?"

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу